

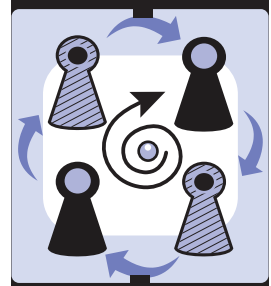
Sistemik Müdahaleler

Arist von Schlippe
Jochen Schweitzer

2. Baskıdan Çeviri

Çeviri Editörü:
Prof. Dr. Turan AKBAŞ

Çevirenler:
Prof. Dr. Turan AKBAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Bahadır BOZOĞLAN
Uzm. Psik. Dan. Emine YILDIZELİ

2.Baskı

 PEGEM
AKADEMİ

Arist von Schlippe, Jochen Schweitzer
Çeviri Editörü: Prof. Dr. Turan AKBAŞ

SİSTEMİK MÜDAHALELER

ISBN 978-605-318-261-0

Kitabın orijinal adı: Systemische Interventionens

Baskı sayısı: 2. Baskı

ISBN: 978-3-8252-3313-6

Vandenhoeck & Ruprecht

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mayıs 2016, Ankara

2. Baskı: Haziran 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: yayinevi@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

İçerik

Sistemik Müdahalelerin Anlamı.....	1
Sistemik Müdahale Profilleri	8
Danışmanın Başlangıcı: İki Temel Bakış Açısı	8
Gönülsüzlük ve Üçgen Sözleşmeler	18
Sistemik Yaklaşım Açısından “Problem” Anlayışı.....	22
Genogram, Organigram, Sistem Çizimi.....	29
Sistemik Soru Sorma.....	33
Heykelleştirme, Dizilim ve Diğer Metaforik Teknikler	55
Yeniden Çerçeveselendirme (Reframing): “Samandan Altın Örmek”	67
Yansıtıcı Takım ve Yansıtıcı Takım Pozisyonları	74
Koçlukta Kullanılan Müdahaleler	84
Sistemik Takım ve Organizasyon Danışmalarında Kullanılan Müdahaleler	95
Sözlük.....	109
Kaynakça.....	111

Sistemik Müdahalelerin Anlamı

Günümüzde “Sistemik” kavramı geçen yüzyılın yarısından itibaren öncelikle “Aile Terapisi” içinde oluşan, fakat sonraları daha çok aile-deseninden bağımsız olarak spesifik tasarı ve yöntemler geliştirmiş bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Bu model psikoterapötik alanda bireysel, çift, aile, grup ve aile grup terapisinde de görülmektedir (Ludewig, 1992; 2002; von Schlippe / Schweitzer, 1996; Boscolo / Bertrando, 1997; Schiepek, 1999; Kriz, 2001; Schindler, 2005). Uzun tartışmaların sonunda 2008 yılında sistemik terapi bilimsel bir süreç olarak kabul edilmiştir (von Sydow / Beher / Retzlaff / Schweitzer, 2007). Bu model eğitim bilimleri ve sosyal bilimlerde sistemik pedagoji (Voss, 2005) olarak, çocuk terapisinde (Retzlaff, 2008) veya sosyal hizmetlerde (Ritscher, 2002) yer almaktadır. Kâr amacı olan veya olmayan firmalarda özellikle sistemik yönetim ve sistemik yönetici, ekip ve organizasyon danışmaları (Trebesch, 2000; Königswieser / Hillebrand, 2004; Wimmer, 2004) bulunmaktadır. Bunlara ek olarak birçok yöntem ve müdahale biçimleri geliştirilmiştir (örn. Königswieser / Exner, 2002; Schwing / Fryzer, 2006; Hansen, 2007; Caby / Caby, 2009; Klein / Kannicht, 2009).

Bu yaklaşımın ilgili ana hatlarıyla şu görüşler ifade edilebilir:

1. Hasta bir insanın psikosomatik semptomları, bir öğrencinin kötü notları, bir çalışanın performans düşüşü, resmî bir makamda yolsuzluk gibi bir problem *birçok farklı insanın birbirleri ile etkileşimi içinde ortaya çıkan olaylar olarak görülmektedir*, yani bir kişinin veya sosyal sistemin “ortaya çıkardığı” “bir durum olarak” görülmez. Sıkıntılar ve problemlerin nedenleri, müdahale şekilleri bağlamsal çerçevede aranır (Nicolai ve ark., 2001). Böylelikle temel olarak “Problem kime ait, ne zamandan beri var ve neden ortaya çıkmış?” “İlgili sosyal bağlamda, kim anlamlı bir üye olarak görülmektedir ve üyeler problemi nasıl tanımlamaktadır?” ve “Problemi ve bununla ilgili etkileşimleri kim, hangi biçimde tanımlamaktadır?” gibi sorulara yer verilmektedir.

2. *İletişimler ve farklı insanların anlattıkları hikâyeler* önemli rol oynamaktadır: “Gerçeklik” sosyal yapının bir sonucu olarak görülmektedir, yani objektif ve her zaman geçerliliğe sahip bir şey değildir. Her bir konuşma partnerinin tanımlaması aynı ölçüde anlamlıdır. Sistemik danışma insanların kendi tarzlarında iletişim kurmalarını ve kendileri tarafından anlatılan hikâyelere öz-referanslı pozisyon almalarını desteklemektedir. Burada öz-referans, kişinin kendisinin gözlemcisi olabilmesi ve iletişim kalıbındaki kendi kısmından, kendi hikâye anlatım geleneğinden sorumlu olduğuna yönelik farkındalık geliştirerek, birçok seçim olasılığına sahip olması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte kendisini gözlemleyenlerin gözlemlerinin (yabancı-referanslar) kullanılması yararlı bulunur.

3. Yaşayan ve sosyal sistemler kendi kendilerini organize edebilen sistemler olarak tanımlanmaktadır ve öncelikle şu iki bakış açısıyla değerlendirilmektedir: *Dinamizm ve karmaşıklık*. Sistemler gelişim sürecinin farklı zamanlarında kendilerini ya daha basit ya daha karmaşık ya da dengeli veya dengesiz olarak göstermektedirler. Yaşanan karmaşalar ve dengesizlik durumları değişim süreçlerini geleneksel anlamda “yönetememektedir” (“Tam olarak böyle olmalı ve olmak zorundadır!”), burada konu kalıp değişimleri için yan faktörlere ve koşullara odaklanmaktadır (Kruse, 2004). Yani yardım, müdahale davranış yönetiminden çok çerçeve veya kontekst yönetimi olarak görülmektedir (Nicolai ve ark., 2001; Schiepek, 2004 “süreç yönetimi” ile bunu anlatmaktadır). Farklı bir deyişle: Sistemik uygulama sisteme “tesadüflere yönelik önerilere açık olma” fırsatını vermektedir (Luhmann, 1988; S. 132) ve “bu fırsatların kendiliğinden ortaya çıkma ihtimalinden daha fazla ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Önceden tahmin edilemediği hâlde, belli ölçüde kullanılabilen bir şey ortaya koyma olasılığının oluşması için sistem nasıl kurgulanabilir?” sorusuna odaklanılır.

4. İlgili sistemde *var olan olanaklara yönelik hassasiyet kazanmak* amaçlanmaktadır. Böylece öncelikle güç kaynakları araştırılmakta, daha sonra ise neyin iyi işlediği (“En son ne zaman iyi gittiğini düşündünüz?”) ve sonrasında bu niteliklerin çözümler için başlangıç noktaları olup olamayacağı sorulmaktadır. Neyin işlemediği hakkında konuşmaktan çok, yeni fikir ve alternatif aile fotoğraflarının ortaya konması önceliklidir (Conen, 2007).

5. Her bir katılımcı ile *iş birliğine dayalı bir ilişki* geliştirilir. Bu, söz konusu sosyal sistem ile ilişkilidir; fakat müşteri, diğer işverenler, iş ortağı ve de rakipleri gibi dışarıda bulunan kişileri de içermektedir. Temel soru şudur: Katılımcılar kendi olanaklarını nasıl işe koşup, iyi bir sonuç elde edebilir?

6. Bu iş birliği ağında her bir katılımcı için *değer yükleyen tanımlamalar* bulmak, yani görünüşte yıkıcı bir davranışın arkasında bile potansiyel yapıcı bir katkı aramak, sistemik danışman için özel bir konudur.

Hangi “konular” sistemik danışmanın alanı olarak anlaşılabilir? Aile terapisinde, ortak paylaşılan temel dünya görüşler dizisi olan “aile paradigması” (Reiss / Olivieri, 1983) üzerine kurulu ortak bir yapı olarak ailenin deneyim dünyası söz konusudur. Bu anlayış sosyal sistemlerde sistem üyelerinin deneyimlerinin ortak paylaşımına dayalı yapısalcılığın önemli bir anlayışıdır. Stierlin (1988) aile terapisti olarak bu bağlamda “aile-inancından” (family-credo) bahsetmektedir. Schneewind (1991) ise aile araştırmacısı olarak her bir bireyin aile bağlamına ilişkin kişisel deneyim ve bilgisini içeren “aileye özgü içsel deneyim modeli” kavramını ortaya koymaktadır. Burada kastedilen her bir aile üyesinin deneyimlerinin homojen olması değildir. Genellikle tam tersine, ailedeki birçok çatışmanın temelinde uyumsuz karşıt deneyim, algı ve bakış açıları yer almaktadır. Fakat,

her birinin bakış açıları birbirleri ile yakından ilişkilidir, hatta bazen birbirleri ile iç içe geçmiştir. Görünüşte o kadar açık görünen; ama buna karşın algılama farklılıklarından dolayı aile içi çatışmalarda meydana gelen tepkilerde kaybolan aile üyelerinin birbirlerine tepki vermesini, birbirlerini itham etmelerini, suçlamalarını ve savunmalarını danışman şaşkın bir şekilde gözlemleyebilmektedir. Semptom taşıyıcılarının olduğu ailelerde, sıklıkla bu tanımlamalara dair yeterince geri bildirim vermemelerinden dolayı birbirlerine yönelik katılmış bir bakış ve beklenti meydana geldiği görülmektedir. Ortak öykü içerisinde acıları içeren ve cefalı bir aile gerçekliği oluşturulur. Aile üyelerinin iletişimsel biçimleri katı kalıplar şeklinde birbirleri ile iç içe geçmiştir ve tam olarak bu kalıplar sistemik danışmanın konusu içinde yer alır. Öz-düzenleme kuramı benzer katı dil kalıplarının belirli bir süre aile içi iletişim kalıplarını ortaya çıkardığını ifade etmektedir.

Bu bağlamda, Kriz (1999) öz-düzenleme kuramından atraktör (çekici) kavramını insani alana transfer etmiştir: Bir “atraktör” bir kişinin çevresindeki kişilerden oluşan dengeli bilişsel bir durumdur (“şema”), belirli bir biçimde dünyayı algılamayı içerir. Julian Jaynes ‘in “öyküleştirme” olarak tanımladığı (1993) bu anlamda izole edilmiş algılamalar hafıza parçaları ile ilişkili hikâyelere dönüştürülmekte, “öyküleştirilmektedir”. Hafıza “kendi yaşam anılarını yani kendisini” yazmaktadır (von Foerster, 1991; Kotre, 1995). Öyle ki, bazı durumlarda etkileşim partnerleri birbirlerini kendi dünyalarına dair bakış açılarını onaylatmak için kullanmaktadırlar ve birbirlerine yönelik merakları kaybolmaktadır: “Görüyor musunuz? Yine her zamanki gibi işte!”. Zamanla her aileye yavaşça sızan “uzun zamandan beri tanıdık olma” deyimi kendini gösterir: Burada artık ifade edilen şeye değil, zaten var olan hikâyeden temelinde beklenen alışılmış olan tepki verilmektedir. Bir kişi tarafından oluşturulan anlam atraktörleri insan bilişini düzenleme, sınıflamalar yapma ve böylelikle karmaşıklığı azaltma eğiliminden meydana gelmektedir. “Tüm yaşayanların temel işlemi” olarak düzen oluşturma, insan için mutluluğun peşinden koşmaktan daha anlamlı bir motif gibi görünmektedir. İnsan hiçbir şeyden korkmadığı kadar kaostan korkmaktadır ve bu yüzden acı çekirse de bir düzeni seçmektedir.